

УДК 323.1(477):94(477)(092)"19"
DOI: 10.24919/2312-2595.2/44.188176

Олександр СИТНИК

доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії, археології і філософії, Мелітопольський державний університет імені Богдана Хмельницького, 10, вул. Гетьманська, м. Мелітополь, Україна, індекс 72312 (oleksander_sytnyk@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7743-8148>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/E-7860-2018>

Бібліографічний опис статті: Ситник, О. (2019). Концепт розвитку української нації за новітньої доби у викладі Дмитра Донцова. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 2/44, 107–120. doi: 10.24919/2312-2595.2/44.188176.

КОНЦЕПТ РОЗВОЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ ЗА НОВІТНЬОЇ ДОБИ У ВИКЛАДІ ДМИТРА ДОНЦОВА

Анотація. *Мета дослідження* полягає у характеристиці еволюції української нації періоду новітнього часу у викладі Д. Донцова. **Методологія дослідження** ґрунтується насамперед на принципі історизму, що конкретизується підходом до історичних явищ та процесів з позиції динаміки, вивчення взаємозв'язків між ними та їх взаємозумовленості. Також застосовано низку загальноісторичних методів, а саме: порівняльно-історичний, історичної компаративістики, ретроспективний задля аналізу й зіставлення ідеології Д. Донцова з іншими ідеологічними напрямками. Для характеристики ідеології «чинного» («вольового») націоналізму Д. Донцова використано методи історії ідей. **Наукова новизна** пов'язана з тим, що ідеї та погляди Д. Донцова стосовно проблематики еволюції української нації залишаються ще не достатньо вивченими. Зокрема, це насамперед стосується того доробку, котрий міститься в публіцистиці авторства Д. Донцова, опублікованій в соціалістичній періодиці 1909–1911 рр. **Висновки.** За умов сучасної російської агресії проблема утвердження української незалежної держави набуває вирішального значення, а особливо ідеологія «чинного» («вольового») націоналізму Д. Донцова та його бачення напряму розвитку української

нації. Зокрема, вагомим є його вчення про значення національно-духовних лідерів, спроможних сприяти перетворенню пригнобленого народу з аморфної маси на націю. В історії України, в числі інших небагатьох ідейних очільників нації, саме таку роль відіграв Д. Донцов. Неприйняття всього російського як імперського та ворожого Україні стало однією з наскрізних ідей, що пронизували творчість Дмитра Донцова. Він уважав, що мало усвідомити відрубність України від Росії, мало побачити в Росії ворога, слід також рішуче долати плазування української інтелігенції перед усім російським. Отже, на сучасному етапі боротьби за утвердження повноцінної української нації ідеї Д. Донцова відіграють особливу роль у відстоюванні української національної гідності та ідентичності.

Ключові слова: Д. Донцов; українська нація; ідеологія «чинного» націоналізму; «вольовий» націоналізм; російський імперіялізм.

Oleksander SYTNYK

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of History, Archeology and Philosophy, Bogdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University, 10 Getmanskaya Str., Melitopol, Ukraine, postal code 72312 (oleksander_sytnyk@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7743-8148>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/E-7860-2018>

To cite this article: Sytnyk, O. (2019). Kontsept rozvoiu ukrainskoi natsii za novitnoi doby u vykladі Dmytra Dontsova [Concept of development of the Ukrainian nation in the newest era as presented by Dmitry Dontsov]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia Istoriiā – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 2/44, 107–120.* doi: 10.24919/2312-2595.2/44.188176 [in Ukrainian].

CONCEPT OF DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN NATION IN THE NEWEST ERA AS PRESENTED BY DMITRY DONTSOV

Summary. The purpose of the research. The purpose of the study is to characterize the evolution of the Ukrainian nation in the period

of recent times as presented by D. Dontsov. **The research methodology** is based primarily on the principle of historicism, concretized by the approach to historical phenomena and processes from the standpoint of dynamics, the study of the relationships between them and their interdependence. A number of general historical methods were also applied, namely: comparative-historical, historical comparative studies, retrospective for the analysis and comparison of D. Dontsov's ideology with other ideological directions. To characterize the ideology of the «acting» («strong-willed») nationalism of D. Dontsov, methods of the history of ideas are used. **The scientific novelty** is connected with the fact that D. Dontsov's ideas and views regarding the problems of the evolution of the Ukrainian nation are still not well understood. In particular, this primarily concerns his heritage contained in the journalism of authorship of D. Dontsov, published in the socialist periodicals of 1909–1911. **Conclusions.** In the context of modern Russian aggression, the problem of establishing an independent Ukrainian state is becoming crucial. Under these conditions, the ideology of «valid» («strong-willed») nationalism of D. Dontsov and his vision of the direction of development of the Ukrainian nation is of particular importance. In particular, his teaching on the significance of national-spiritual leaders who are capable of contributing to the transformation of an oppressed people from an amorphous mass into a nation is significant. In the history of Ukraine, among other few ideological leaders of the nation, this is precisely the role played by Dmitry Dontsov. The rejection of all of Russia as imperial and hostile to Ukraine has become one of the cross-cutting ideas that interweave Dmitry Dontsov's work. He believed that it was not enough to realize the isolation of Ukraine from Russia, it was not enough to see the enemy in Russia, it is necessary that one should also resolutely overcome the servility of the Ukrainian intelligentsia to all Russians. Therefore, at the current stage of the struggle for the establishment of a full-fledged Ukrainian nation, the ideas of D. Dontsov play a special role in upholding the Ukrainian national dignity and identity.

Keywords: D. Dontsov; Ukrainian nation; ideology of «valid» nationalism; «strong-willed» nationalism; Russian imperialism.

Постановка проблеми. Сьогодні значно актуалізує та підкреслює нагальність низки ідей засновника «чинного» («вольового») націоналізму Д. Донцова. Насамперед це стосується його позиції стосовно російського імперіалізму, лібералізму та соціалізму, агресивної політики Москви та більшовизму. Протягом

багатьох десятиліть багато хто намагався перекрутити чи піддати обструкції погляди мислителя, часто навіть не заглиблюючись у зміст його праць, або ж вириваючи його твердження з контексту та не враховуючи тогочасні непрості реалії (особливо 1930-х рр.). Унікальна значимість наукової спадщини Д. Донцова передовсім полягає у його засадничих принципах виховання національної еліти, оборони національних інтересів й розвою національної ідеології.

Аналіз досліджень. Існує досить багато праць українських дослідників, що присвячені творчій і науковій спадщині Д. Донцова. Проте ідеї та погляди мислителя щодо тематики еволюції української нації залишаються ще недостатньо вивченими. Певним чином висвітлення Д. Донцовим розвою української нації за новітньої доби розглядалося в узагальнювальній студії М. Сосновського (1974). Більше уваги питанням розвитку української нації у висвітленні Д. Донцова можна прослідкувати в роботах О. Багана (2008, 2011, 2012, 2013) та С. Квіта (2013).

Мета статті полягає в характеристиці еволюції української нації періоду новітнього часу у викладі Д. Донцова.

Виклад основного матеріалу. Серед сучасних дослідників наукової спадщини Д. Донцова існує переконання, що в світлі подій останніх років слід переосмислити історію України ХХ ст., особливо в контексті актуалізації її в сучасному політичному сьогоденні. З огляду на сказане заслуговує на особливу увагу спадщина Д. Донцова, який сто років тому зайнявся вивченням російського імперського феномену, поставивши перед собою низку завдань, пов'язаних із вихованням національної еліти, формуванням поняття національних інтересів і національної ідеології. Д. Донцов прагнув надолужити те, що, на його переконання, мало бути зроблене заздалегідь – забезпечити українську націю належною ідеологією державотворення (Квіт, 2013, с. 5, 6, 8). Саме ідеологія «вольового» націоналізму, на його переконання, мала б стати ідейним підґрунтям розвитку української нації та держави.

За визначенням О. Багана, Дмитро Донцов є одним із найбільш унікальних українських діячів і мислителів ХХ ст. Уродженець зрусифікованої, космополітичної за настроями Північної

Таврії, він став творцем найбільш активного вираження українського націоналізму (Баган, 2011, с. 5).

Враховуючи увесь негативний досвід українського суспільно-політичного руху XIX ст., Д. Донцов прагнув надолужити реалізацію національного розвою українців у тому напрямі, як це здійснили більшість недержавних народів Європи – хорвати, чехи, словаки, болгари, литовці тощо, які досить активно трансформувалися у новітні нації, розвиваючи унікальні культури та відстоюючи власну державу у боротьбі з ворожим оточенням. Натомість чільні українські громадсько-політичні сили лише наближалися до переконання про необхідність національних змагань до самостійності. Йї переконували невпевнено. Дві глобальні фатальні ознаки тяжіли тоді над українським рухом: він, по-перше, був ментально надламаний психологією безвольного, роздвоєного малоросійства (у галицькому варіанті – рутенства) йї, по-друге, ідейно обеззброєний інтернаціоналістськими доктринами лібералізму та соціалізму. Якщо більшість названих народів ще в епоху Романтизму витворила собі міцну ідеологію йї духово-культурну концепцію націоналізму, стабілізувавши процеси націєтворення, то українство загрузло у трясовинні морально-теоретичної схеми «провансальства», тобто неповноцінної нації, чогось середнього між етнографічною групою йї народністю (Баган, 2008, с. 4). Тому український національний рух потребував як потужної національно-державницької ідеології, так і її вольового носія. Безперечно, певною мірою, таку роль відіграли націоналізм М. Міхновського та консерватизм В. Липинського. Однак вони були лише певним початковим етапом і потребували логічного продовження. Відтак Д. Донцов розвиває йї вдосконалює їхні ключові ідеї.

Ще перед Першою світовою війною Д. Донцов стає одним із найбільш креативних українських публіцистів йї доволі значним ідейним лідером молодшого покоління. Аналізуючи його статті, опубліковані в соціалістичній періодиці 1909–1911 рр., можна послідувати, що їх провідною тематика полягала в національній мобілізації українства. Так, у статті «Російська революція і український національний проблем» наголошується на тому, що український визвольний рух стане масовим, тільки в тому випадку, якщо позбудеться дрібничкової просвітянщини йї угодов-

ства, й почне послідовно відстоювати інтереси української нації. Д. Донцов розвінчує шовіністичний зміст ідей російських соціал-демократів, застерігаючи українських соціал-демократів від помилок російських колег. А отже, ще перебуваючи в межах соціалістичного політикуму, Д. Донцов здійснює певний ідеологічно-інтелектуальний прорив, котрий полягав у виявленні двох мегапроблем, що стояли перед українством: подолання ментального малоросійства й цивілізаційно-культурного конфлікту з Росією (Баган, 2011, с. 8, 9, 11). Політик гостро виступав проти всілякої національної невиразності українців, схильності до служіння чужим державним ідеям. Зокрема, в роботі «Модерне московфільство» розглядає питання російських культурних і політичних впливів на розвиток української культури й української політичної думки. Також він відстоює тезу, що порятунком для українства полягає у поверненні лицем до Заходу, в черпанні культури із західноєвропейських культурних джерел тощо (Сосновський, 1974, с. 93). Одночасно він переконує, що безмежне запобігання української інтелігенції перед російською культурою не дає українству вийти з пелен та стати на власні ноги, адже саме цим її представники послаблюють його відпорну силу в боротьбі з зовнішніми ворогами. Майже все українське життя так пронизане російськістю, що кожний, хто має свій відмінний погляд на російську культуру, задихається в ньому, як у густому, важкому тумані (Донцов, 2012а, с. 18). Цей російський вплив не лише відчувався в культурній сфері, а й ускладнював українське політичне життя, а українська політична думка засвоювала політичні ідеології, що не відповідали психології українців, як і їх національним інтересам (Донцов, 2012а, с. 18–23). Тому Д. Донцов наполягав на необхідності відкинути теорію аполітично-культурно-сантиментального українства й окреслити чітку програму української політики, що ґрунтувалася б на аналізі природи національних рухів, національних відносин у Росії та вільну від таких впливів чужих концепцій, котрі небажані українцям та не відповідають їх потребам. Донцов був переконаним, що українство потребувало нової орієнтації – коли воно не хоче залишитися навечно російським провансальством (Донцов, 2012а, с. 30). Така його позиція залишається актуальною вже понад сто років.

А особливо – на сучасному відтинку рішучого протистояння української нації з московським імперським шовінізмом.

Щодо негативного впливу на українців з боку російської культури й російських ідей зауважував також М. Міхновський, проте він не дійшов тих висновків як Д. Донцов.

Характеризуючи такі прояви російської душі й російської національно-імперської ідеології, як охлократизм, грубий і приземлений матеріалізм, історичний деструктивізм, хаотичність, контргромадянство, Донцов відповідним чином розглядає всі форми проникнення російських ментальних і культурних впливів до України як форму цивілізаційної деструкції (Баган, 2012, с. 11, 12). І в цьому плані своєрідним продовженням брошури «Модерне московфільство», що була спрямована насамперед проти «московфільства» українського «міщанського табору», зокрема – того прошарку українського соціуму, що перебував на демократично-ліберальній позиції, стала студія Д. Донцова «Національні гермафродити», в якій автор закликав своїх співвітчизників позбутися комплексу «національного гермафродитства» й плекати в собі чинники повноцінної нації (Донцов, 2012b, с. 125, 126). Якщо в «Модерному московфільстві» Донцов уперше застосовує визначення «національний гермафродитизм» як характеристику тих представників української інтелігенції, котрі схильні до фактично рабського плазування перед російською культурою (Донцов, 2012a, с. 19), то вже в роботі «Національні гермафродити» здійснює ґрунтовніший аналіз залежності української літератури, науки, преси, суспільно-політичного життя від занадто шкідливої ідеології «триединої Руси», котра, згідно з його переконаннями, деформує душі переважної більшості українців (Донцов, 2012b, с. 124, 125). Варто відзначити, що протягом усього часу від написання цієї статті ситуація майже не змінилася. Так, у наш час, незважаючи на російську агресію, населення України, у своїй переважній більшості, є надто залежним від інформаційно-культурних впливів з боку Москви. Проте шлях виходу з такого стану Донцов нам вказав своєю концепцією «вольового» націоналізму.

Як зауважив О. Баган, праця «Національні гермафродити» стала певного роду вінцем висновків Д. Донцова щодо проблеми витоків «млявості і слабкості українського національного руху». Так, у ній ми подибуємо в сконцентрованому вигляді майже всі

головні проблеми його майбутньої аналітичної та пропагандивної праці: проблеми національного характеру й динаміки історії, можливої національної героїчності та задоволеної охлялості, культурної вторинності й провінційності українства, подолання стереотипів провансальства («костомарівщини») та створення войовничої, гордої психології нового українства. Серцевиною й першопричиною української слабкості Д. Донцов уважає специфічне українське гермафродитство, тобто роздвоєність національну, затерте відчуття національної гідності та патологічне, неусвідомлюване прагнення прихилитися до якоїсь сильнішої цивілізації, культури чи політико-державної традиції. З цим гермафродитством, провансальством він буде боротися усе життя, виявляючи його в різноманітних образах, прихованих формах, у найнесподіваніших політичних і культурних явищах та тенденціях. Згодом політик позначатиме це гермафродитство як вияви «драгоманівщини», «винниченківщини», «рутенства», «скрипниківщини», проте за суттю це все означатиме те ж: неухильну схильність українських еліт, навіть досить інтелектуальних та культурно вирафінованих осіб та середовищ, до роздвоєності прагнень, безвольного тупцювання на місці, до хаотичності й деструктивності дій, наївної благодущності й тупого примиренства, самокастрації героїчного в етиці нації та витягування на поверхню усього дріб'язкового, хворобливого, безбарвного (Баган, 2011, с. 11). Екстраполюючи цю проблему на наш час, не можна не відзначити, що багато сучасних, іменитих учених – завзятих критиків усього, що пов'язане з Д. Донцовим, на превеликий жаль, самі страждають все тим же непереможним комплексом національного гермафродитства.

Свого часу Д. Донцов справедливо доводив, що будь-яке москвофільство в Україні призводить до національного роздвоєння культури та особистості, а відтак – до їх певної деформації та асиміляції, а зрештою й до повної деградації (Баган, 2012, с. 12, 13). Водночас Д. Донцов виводить низку настанов для українського національно-визвольного руху. Так, він висловлює тезу про історичну загрозу російського імперіалізму для європейської стабільності та демократії, а також виводить національний принцип в оцінюванні внутрішньої суспільно-політичної ситуації, кардинально відкидаючи провінціалізм мислення української

політичної еліти костомарівсько-драгоманівського гатунку; фактично вперше висловив тезу про смертельну загрозу для України з боку російського імперіалізму; передбачив вихід на історичну арену недержавних народів Середньої та Східної Європи та ставив українську справу в контекст цих геополітичних зрушень; засуджував слов'янофільство як засіб і прикриття для російського імперіалізму та форму відволікання українців від нагальних національних завдань (Донцов, 2011, с. 23–32). При цьому, він першим дійшов висновку, що «Росія без України – вже не наддержава», не повноцінна імперія. До сказаного важливо додати таке: сучасна неоімперська політика Кремля, що є уособленням методів самодержавства й більшовизму, з поєднанням злочинних олігархічних і диверсійно-терористичних форм, це лише підтверджує.

Д. Донцов чи не першим в Україні розглянув основне питання національного резистансу: український етнос, не маючи особливих союзників у геополітичному та цивілізаційному вимірах, не маючи державницької традиції, будучи ослабленим культурно через столітні утиски, міг розраховувати лише на одне для історичного успіху – на кардинальну перебудову національної психіки, на виплекання нового активізму і волюнтаризму. Він поставив перед собою й однодумцями стратегічне завдання: переорієнтувати вітальні устремління українців, цих «вічних землеробів» і слуг чужих імперій, вирвати їх зі стану екстенсивного руху наосліп і надихнути філософією романтичного пориву. Цій проблематиці присвячені його есеї «До міст», «За землю і море», «Сансара», «Дух американізму», які переповнені настроями екзистенційного оптимізму, спрямовані на формування експансивного світогляду нації (Баган, 2012, с. 8). Так, у роботі «Дух американізму», Д. Донцов услід за А. де Токвілем зіставляє національні особливості американців і росіян. Якщо перші борються зазвичай з перешкодами, створеними природою, то для росіян чи не найголовнішою є боротьба проти людей і цивілізації. Якщо для американців визначальним пріоритетом виступає свобода, то для останніх – рабство (Донцов, 2012с, с. 275). Українська ідентичність, особливо за своєю індивідуалістичною, волелюбною сутністю дуже близька до ідентичності американців. Проте так

склалося, що вже майже тисячоліття вона потерпає від дикунських, варварських звичаїв москвинів.

Загалом Д. Донцов розвинув потужну систему філософських і політичних засад українського націоналізму, і зокрема, на основі ідейних заповітів Тараса Шевченка. Свого часу Донцову закидалося немовби штучне нав'язування неприродного українцям волонтаризму, що спотворює їх характер. Насправді ж, його позиція була результатом належного осмислення досвіду попередників. Адже волонтаризм відомий у нашій історії з давніх часів, у традиціях наших предків, про що він і наголошував Донцов. У психології волонтаризм – погляд, що праосновою наших духовних проявів є сильна воля. Слід зауважити, що вольовою складовою пронизана творчість Тараса Шевченка. У нього, як і в Івана Франка та Лесі Українки, волонтаризм переплітається з прометеїзмом. Волонтаризмом сповнені такі Шевченкові твори, як «Гайдамаки», «Гамалія», «Кавказ», «Послання...», «Холодний яр», «Заповіт», «Мені однаково» та ін. Як писав Д. Донцов: «Тарас Шевченко любив тих, хто рвав кайдани, героїв. Кохав їх славу невмирущу, їх одчайдушність безжурну – тих степових лицарів. Їх суворість варязьку, їх завзяття козацьке, їх віру гарячу в сильного Бога, Бога слави, і в Його справедливість» (Донцов, 1950). Цілком очевидно, що саме такий вольовий волонтаризм має долати залишки малоросійського «провансальства» в національній ідентичності українців.

У той час, коли Україна була поділена не лише між сусідніми імперіями (Австрійською й Російською), а вже між чотирма їх наступниками (Румунія, Польща, Чехословаччина та Радянський Союз), й терор московського більшовизму наклав більшу частину України, витинаючи цілі верстви, убиваючи найменшу національну свідомість, умиртвляючи духовні струмені в народі, сотні тисяч українців, переважно тих, хто зі зброєю чи словом гідно боровся з наїзниками, емігрували на Захід. Тут, здебільшого в Центральній Європі, творилися нові колонії переселенців, які згодом ставали островами живого духу й ідейної гідності для розтерзаної нації. Західну Україну опанували режими, хоч і не такі жахливі, та однаково налаштовані на здобуття остаточної переваги над українцями, на повну асиміляцію бездержавної нації. Відтак, за влучним висловом О. Багана, рятував лише

характер, який вдалося загартувати тисячам українців у вихорах світової війни й революції. На цей характер і сподівалися ті, хто ідейно очолював нову фазу визвольної боротьби (Баган, 2013, с. 7). Через століття після тих подій ми маємо аналогічну ситуацію – на порятунок України від новітньої московської агресії стали переважно особистості з домінантою волі та ірраціональної духовної сутності.

Практично вся історія українського визвольного руху ХХ ст. була спрямована на здобуття Української самостійної соборної держави. А важливою запорукою цього була масова підтримка української нації (Льницький, 2017, с. 65). Сучасна російсько-українська війна, як і передуюча їй Революція Гідності, стала для українців насамперед черговим випробуванням духу та національної свідомості. Одним із унікальних явищ цієї війни стало те, що на оборону незалежності виступили не лише українці, але й росіяни та багато представників інших націй, які усвідомили, що це і їх війна. І це ознака нового рівня розвитку української націоналістичної ідеології, коли більшість громадян країни приходять до розуміння необхідності захисту національних інтересів, поваги до цінностей і традицій титульної нації. Слід зазначити, що така ситуація також сприяє утвердженню ідеології соборності нації та держави в Україні (Ситник, 2017, с. 79, 80).

За умов сучасної російської агресії проблема утвердження української незалежної держави набуває вирішального значення, особливо ідеологія «чинного» («вольового») націоналізму Д. Донцова та його бачення напряму розвитку української нації. Зокрема, вагомим є його вчення про значення національно-духовних лідерів, спроможних сприяти перетворенню пригнобленого народу з аморфної маси на націю. В історії України, в числі інших небагатьох ідейних очільників нації, саме таку роль відіграв й Д. Донцов.

Неприйняття всього російського як імперського та ворожого Україні стало однією з наскрізних ідей, що пронизували його творчість. Він уважав, що мало усвідомити відрубність України від Росії, мало побачити в Росії ворога, слід також рішуче долати плазування української інтелігенції перед усім російським.

Отже, на нинішньому етапі боротьби за утвердження повноцінної української нації, ідеї Д. Донцова відіграють особливу роль у відстоюванні української національної гідності та ідентичності.

Література

- Баган, О.** (2008). *Поміж містиком і політиком (Дмитро Донцов на тлі української політичної історії першої половини ХХ ст.)*. Київ: УВС ім. Ю. Липи.
- Баган, О.** (2011). Джерела світоглядного націоналізму Дмитра Донцова: передмова. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 1: Політична аналітика (1912–1918 рр.)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Баган, О.** (2012). В обороні української цивілізації: передмова. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 2: Культурологічна та історіософська есеїстика (1911–1939)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Баган, О.** (2013). Стратегія для України: через героїчну націософію до наступальної геополітики. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 5: Політична аналітика (1921–1932 рр.)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д.** (1950). *Заповіт Шевченка: доповідь виголошена на Шевченківській Академії в Торонті 9 березня 1950 р.* Торонто. Взято з <file:///C:/Users/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/D/ownloads/0014439.pdf>.
- Донцов, Д.** (2011). Сучасне політичне положення нації і наші завдання. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 1: Політична аналітика (1912–1918 рр.)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д.** (2012а). Модерне москвофільство. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 2: Культурологічна та історіософська есеїстика (1911–1939)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д.** (2012б). Національні гермафродити. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 2: Культурологічна та історіософська есеїстика (1911–1939)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Донцов, Д.** (2012с). Дух американізму. В Д. Донцов, *Вибрані твори. Т. 2: Культурологічна та історіософська есеїстика (1911–1939)*. О. Баган (Упоряд.). Дрогобич: ВФ «Відродження».
- Гльницький, В.** (2017). Основні форми співпраці українського визвольного руху з різними соціальними групами населення у Карпатському краї ОУН. *Східноєвропейський історичний вісник*, 2, 64–70.
- Квіт, С.М.** (2013). *Дмитро Донцов: ідеологічний портрет* (вид. друге, випр. і допов.). Львів: Галицька видавнича спілка.

- Ситник, О. (2017). Історичні витoki російсько-української війни 2014–2017 років. *Східноєвропейський історичний вісник*, 2, 71–81.
- Сосновський, М. (1974). *Дмитро Донцов: політичний портрет = Dmytro Donzov: a political portrait: з історії розвитку ідеології українського націоналізму*. Нью-Йорк; Торонто: Trident International.

References

- Bahan, O.** (2008). *Pomizh mistykoii i politykoii (Dmytro Dontsov na tli ukraïnskoi politychnoi istorii pershoi polovyny XX st.) [Between mysticism and politics (Dmitry Dontsov on the background of Ukrainian political history of the first half of the twentieth century)]*. Kyiv: UVS im. Yu. Lypu [in Ukrainian].
- Bahan, O.** (2011). *Sherela svitohliadnoho natsionalizmu Dmytra Dontsova: peredmovna [Sources of worldview nationalism Dmitry Dontsov: Preface]*. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 1: Politychna analityka (1912–1918 rr.) – Selected works. Vol. 1: Political analytics (1912–1918)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Bahan, O.** (2012). *V obroni ukraïnskoi tsyvilizatsii: peredmovna [In defense of Ukrainian civilization: Preface]*. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 2: Kulturolohichna ta istoriosofska eseistyka (1911–1939) – Selected Works. Vol. 2: Cultural and Historical Essayist (1911–1939)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Bahan, O.** (2013). *Stratehiiia dlia Ukraïny: cherez heroichnu natsiosofiiu do nastupalnoi heopolytyky [Strategy for Ukraine: Through a Heroic Ethiopia for Offensive Geopolitics]*. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 5: Politychna analityka (1921–1932 rr.) – Selected Works. Vol. 5: Political analytics (1921–1932)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Dontsov, D.** (1950). *Zapovit Shevchenka: dopovid vyholoshena na Shevchenkivskii Akademii v Toronti 9 bereznia 1950 r. [Shevchenko's will: Report delivered at the Shevchenko Academy in Toronto March 9, 1950]*. Toronto. Retrieved from <file:///C:/Users/%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/0014439.pdf> [in Ukrainian].
- Dontsov, D.** (2011). *Suchasne politychne polozhennia natsii i nashi zavdannia [The current political situation of the nation and our tasks]*. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 1: Politychna analityka (1912–1918 rr.) – Selected works. Vol. 1: Political analytics (1912–1918)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Dontsov, D.** (2012a). *Moderne moskvofilstvo [Modern Muscophilia]*. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 2: Kulturolohichna ta istoriosofska eseistyka*

- (1911–1939) – *Selected works. Vol. 2: Cultural and Historical Essayist (1911–1939)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Dontsov, D.** (2012b). Natsionalni hermafrodyty [National hermaphrodites]. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 2: Kulturolohichna ta istoriosofska eseistyka (1911–1939) – Selected works. Vol. 2: Cultural and Historical Essayist (1911–1939)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Dontsov, D.** (2012c). Dukh amerykanizmu [The spirit of Americanism]. In D. Dontsov, *Vybrani tvory. T. 2: Kulturolohichna ta istoriosofska eseistyka (1911–1939) – Selected Works. Vol. 2: Cultural and Historical Essayist (1911–1939)*. O. Bahan (Comp.). Drohobych: VF «Vidrodzhennia» [in Ukrainian].
- Ilytskyi, V.** (2017). Osnovni formy spivpratsi ukrainskoho vyzvolnoho rukhu z riznymi sotsialnymi hrupamy naselennia u Karpatskomu kraї OUN [The main forms of cooperation of the Ukrainian liberation movement with different social groups in the Carpathian region are the OUN]. *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*, 2, 64–70 [in Ukrainian].
- Kvit, S.M.** (2013). *Dmytro Dontsov: ideolohichni portret [Dmytro Dontsov: ideological portrait]* (2nd ed., rev.). Lviv: Halytska vydavnycha spilka [in Ukrainian].
- Sytnyk, O.** (2017). Istorychni vytoky rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–2017 rokiv [Historical origins of the Russo-Ukrainian War 2014–2017]. *Skhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk – East European Historical Bulletin*, 2, 71–81 [in Ukrainian].
- Sosnovskyi, M.** (1974). *Dmytro Dontsov: politychnyi portret = Dmytro Donzov: a political portrait: z istorii rozvytku ideolohii ukrainskoho natsionalizmu [Dmytro Dontsov: a political portrait: from the history of ideology development of Ukrainian nationalism]*. Niu-York; Toronto: Trident International [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.11.2019